

MOZAIK

54

Povodom izložbe

Muzeji na osnovam

Tekuća izložba u Muzeju afričke umetnosti u Beogradu, Antikolonijalni muzej autorke Ane Sladojević, poziv je na promišljanje kolonijalnih osnova na kojima je nastala ne samo reprezentacija afričke umetnosti u muzejima, već i sami muzeji kao institucije

Tema muzejske dekolonizacije postala je toliko vidljiva u mejnstrimu društvenih mreža, da se prošle nedelje našla kao centralna i u polusatnoj emisiji "Last Week Tonight" britanskog stendap komičara Džona Olivera. Iako sagledana kroz satiru, ona nije nimalo izgubila na ozbiljnosti: naprotiv, postalo je jasno da je problem prevelik da bi ostao samo u domenu usko profesionalnog muzejskog promišljanja.

Muzeji na Zapadu pokušavaju već godinama da na različite načine pristupe dekolonizaciji, razmatrajući prevashodno pitanje povratka predmeta iz afričkih i drugih zemalja, ukradenih tokom kolonijalnog vremena, u zemlje porekla. Međutim, Muzej afričke umetnosti (MAU) u Beogradu nastao je u kontekstu spoljne politike socijalističke Jugoslavije, koja je bila zasnovana na njenoj ulozi u Pokretu nesvrstanih zemalja šezdesetih i sedamdesetih godina 20. veka. Za Vede Zagorac i dr Zdravka Pečara, kolekcionare osnovne zbirke i inicijatore osnivanja ovog muzeja, bilo je veoma bitno da su predmeti u njemu nabavljeni u prijateljskom maniru i s dozvolama zemalja porekla.

NEPOZNATI AFRIČKI UMETNIK: Rad Ivane Vujović

BORKINJA PROTIV KOLONIJALIZMA: Ava Keja, Mali krajem šezdesetih
Foto: MAU, arhiva Vede Zagorac

a kolonijalizma

Foto: Ivan Zupanc

PRIČA O AFRICI: Detalji sa izložbe

Foto: Vlada Popović

Stoga se postavlja pitanje kako jedan antikolonijalni muzej – što je neformalni prefiks koji je Muzej afričke umetnosti uvek sa ponosom isticao – tretira pitanje dekolonizacije?

Da bi se kroz poređenje podvukla razlika između ovog i drugih muzeja, na aktuelnoj izložbi su predstavljena dva umetnička rada koji tematizuju dve institucije zasnovane na dijametralno suprotnim načelima.

O istorijskoj sprezi muzeja i kolonijalizma govori dvokanalni video-rad umetnice Katarine Zdjelar *Prema unutrašnjosti (Poslednji dan stalne postavke)* (2014).

Snimljen je u Kraljevskom muzeju Centralne Afrike u Belgiji 2013. godine, pred njegovo renoviranje i promenu muzejske postavke. Kolonijalni diskurs ovog muzeja, otvorenog 1898, u vreme kada je Kongo bio u ličnom posedu belgijskog kralja Leopolda II, reflektovao se u postavci koja je veličala eksploataciju Afrike: od crpljenja biljnog i životinjskog sveta, preko ekstrakcije ruda i minerala, do eksploatacije ljudi koji su dehumanizovani sveprisutnim rasizmom, a sve to pod okriljem "civilizatorske misije".

NEPOZNATI AFRIČKI UMETNIK

Nešto drugačije čitanje muzeja nudi umetnica Koštana Banović kratkometražnim filmom *Reading Museology* (2017), koji je posvećen upravo Muzeju afričke umetnosti u Beogradu. Kontekstualizujući njegov nastanak u eri nesvrstavanja, umetnica upućuje na to koliko je sama institucionalna istorija bitna za reprezentaciju. Ovo je u skladu i sa nosećom porukom izložbe, kojom se ističe antikolonijalizam kao svojevrsno nasleđe i potencijal ovog mesta kao mesta sećanja, koji nam danas omogućavaju da o pitanjima muzejske reprezentacije promišljamo iz jedne decentrirane pozicije u odnosu na muzeje na Zapadu.

Međutim, dok je pomenuto etičko kolekcioniranje MAU ne samo pohvalan već i nezaobilazan zahtev koji se postavlja pred institucije nasleđa, samo kolekcioniranje afričke umetnosti takođe je na izložbi dovedeno u pitanje kao svojevrsna kolonijalna aktivnost. Razlog tome je u formiranju kustoske ekspertize kao apsolutno merodavne za uspostavljanje vrednosti predmeta. Naime, koristeći poziciju autoriteta, muzeji su prisvajali umetničke predmete iz Afrike braneći ekspertizom svoju ulogu kao najpoznavanih za njihovo čuvanje, proučavanje i izlaganje. Kako bi ovo veoma specijalizovano polje rada postalo bliže posetiocima, posebno za ovu izložbu osmišljen je ekspozat u vidu tabele (odnosno ček-liste), pod nazivom *Recept za muzejski afrički predmet*. Ovaj recept ironijski, ali time ne manje istinito, sažima jedan vek muzejskog i galerijskog kreiranja afričkog predmeta kao predmeta kolekcioniranja, što je muzejima omogućilo ekskluzivnu poziciju u ovom domenu, istovremeno brišući prisustvo samih stvaralaca iz reprezentacije predmeta.

Naime, na brojnim etnografskim postavkama afričke umetnosti u svetu, pa tako i kod nas, uobičajen potpis pored predmeta glasio je "Rad nepoznatog afričkog umetnika". Nadovezujući se na ovu specifičnu anonimnost stvaralaca,

Fotografije: Bojan Džodan

koji su po inerciji brisani iz samih istorija predmeta pa čak i onda kada je bilo moguće saznati njihova imena, umetnica Ana Vujović postavila je unutar stalne postavke MAU instalaciju u vidu triptiha, upravo pod nazivom *Nepoznati afrički umetnik* (2019). U središnjem delu je skulptura izrađena od sjajnog materijala zlatne boje koji se naziva izotermalni ogrtač, a koristi se prilikom pružanja prve pomoći u stanjima šoka ili iscrpljenosti. Tkaninom je stvoren utisak kao da je zapravo jedan od predmeta na postavci "ogrnut" šok-čebetom, sugerišući time paralelu između *nepoznatog afričkog umetnika* i *anonimnog migranta*.

Naime, medijska slika osobe spasene sa plastičnog čamca negde na Mediteranu, predstavlja je umotanu u izotermalnu tkaninu, kao telo bez glasa, prava, dokumenata, identiteta, prošlosti ili budućnosti: svedenu na stereotip migranta. Uspostavljanje vizuelne korelacije između ova dva stereotipa govori u prilog da su muzeji kao prostori valorizacije jedne kulture kao manje ili više vredne u odnosu na drugu, i društvene hijerarhije koje jedan ljudski život određuju kao manje ili više vredan u odnosu na drugi, direktna posledica imperijalnih i kolonijalnih odnosa dugog trajanja.

DEKOLONIZACIJA UMA

Pored preispitivanja kolekcioniranja, ekspertskih kriterijuma i bespogovornog autoriteta muzeja, međutim, postoji još jedan bitan korak koji je neophodno preći na putu prema dekolonizaciji muzeja. Za to je potrebna "dekolonizacija uma" o kojoj je pisao i čuveni martinišanski psi-

hijatar i filozof Franc Fanon još pedesetih godina 20. veka. Ona podrazumeva uvidanje sopstvenih stereotipa i preuzetih obrazaca u govoru, proučavanju i izlaganju – naročito kada je reč o muzejima kao institucijama koje imaju veliki uticaj u formiranju kulturalnih reprezentacija. U tom smislu, i naša sredina ima brojne preuzete stereotipe, koji su decenijama uticali na proizvodnju znanja. Mnoge od njih tek treba prepoznati.

Kao beleška o recepciji afričke umetnosti u našoj sredini, stoga, na izložbi su takođe tematizovani i problematizovani tekstovi, novinski članci, knjige i fotografije koji govore o slici Afrike tokom proteklih stotinak godina. Svakako najobimniji tekst u ovoj selekciji, posvećen analizi afričke umetnosti pre čitavog jednog veka, jeste tekst estetičara i kritičara Bogdana Popovića *Koja je umetnička vrednost crnačke plastike?* (Srpski književni glasnik, 1923). Preuzimajući određene zapadnjačke stereotipe iz debata aktuelnih u to vreme, Popović detaljno analizira afričku umetnost prema postojećim kanonima evropske umetnosti, tvrdeći, između ostalog, da afrički kipovi izgledaju kao da su "tesani u mraku". Kao odgovor na to nastaje tekst zenitiste Ljubomira Micića *Anatema i kleptanje g. Bogdana Popovića, predsednika ku-kluks-klana* (Zenit, 1923), u kom on naziva Popovića rasistom. Micićev uvid da postoji *paralela između hijerarhije koja se uspostavlja u umetnosti i hijerarhije u društvenim odnosima*, barem je sto godina ispred svog vremena. Ovo je stanište koje mnogi svetski muzeji, a posebno oni koji izlažu afričke predmete ste-

čene pljačkom i nasiljem, i dalje odbijaju da prepoznaju.

Iako je izložba *Antikolonijalni muzej* kritična prema muzejima kao institucijama kulturne reprezentacije, ona nije pesimistična, već nudi i predlog kako nastaviti dalje. Poslednji eksponat na izložbi je stoga *Manifest antikolonijalnog muzeja*. Inicijalno je kreiran upravo za Muzej afričke umetnosti, oslanjajući se na njegovu antikolonijalnu prošlost, ali u ideji može biti primenjen na bilo koju muzejsku instituciju, odnosno instituciju formalne ili neformalne proizvodnje znanja. Manifest je plasiran stručnoj javnosti u okviru projekta Rekonceptualizacije MAU koji traje od juna prošle godine. Njime su postavljene smernice za muzejski rad, koje umesto predmeta kao ključnih za rad muzeja, u centar interesovanja buduće institucije postavljaju pre svega različite modele komunikacije i decentralizovane proizvodnje znanja, zasnovane na vrednostima antikolonijalizma, antirasizma i solidarnosti.

U skladu s predloženim principom razmene i otvorenosti, izložbena metodologija je podrazumevala razgovore s publikom i pre nego što je izložba postavljena, a deo ovih promišljanja takođe se našao na izložbi u vidu zapisa. U nastavku, konferencija "Antikolonijalni muzej", predviđena za 21. i 22. oktobar ove godine, proširiće diskusiju i na međunarodne učesnice i učesnike.

Izložbu *Antikolonijalni muzej* otvorena je do kraja ove godine. Posle nje, predviđen je početak radova na rekonstrukciji muzejske zgrade.

ANA SLADOJEVIĆ

